

Een kort leven lang

Colofon

ISBN: 978 94 6365 556 9

1e druk 2023

© 2023, Piet van Sabben

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Een kort leven lang

Piet van Sabben

Opgedragen aan Elly en Erika

Ter nagedachtenis aan Bram

Zo zie je hoe in een stromende beek
De ene golf na de andere ontstaat,
Altijd maar door, in rijen zonder eind,
Volgt de een de ander, en vliet heen,
Stuwt de ander weer een ander, en gaat
Voor nog een ander uit, telkens verdwijnt
En komt het water weer: steeds is het één
Beek, waar nooit dezelfde golven zijn.

Etienne de la Boétie 1530 – 1592

Het bovenstaande gedicht van de la Boétie verwoordt de continuïteit van het leven zoals dat twee millennia eerder, maar dan beknopter, ook door Heraclites 540 v.C.- 480 v.C. (Panta Rhei – alles stroomt) is gedaan. De la Boétie heeft o.a. een boek geschreven ('Verhandeling over de vrijwillige slavernij.'), waarvan je mag hopen dat het ooit door alle huidige slachtoffers van potentaten zal worden gelezen, maar heeft zijn bekendheid toch vooral te danken aan zijn vriendschap met Michel de Montaigne, (1533-1592) een beroemd filosoof/essayist.

Zijn 'De Essays', in het Nederlands vertaald door Hans van Pinxteren, Athenaeum – Polak & Van Gennep, 2004) is al bijna vijf eeuwen lang een absolute bestseller. Hij dweept met de 'Klassieken' en uit de bonte verzameling citaten die hij te hooi en te gras van hen aanwendt om zijn overpeinzingen te ondersteunen, heb ik getracht een passend boeket te plukken.

Allen zijn wij even broos: niemand kan méér dan zijn naaste op de dag van morgen rekenen. (Seneca)

Twijfelen bevalt mij niet minder dan zeker weten. (Dante)

Niets kan de snelheid evenaren waarmee de verbeelding gedachten tevoorschijn brengt. Sneller dus dan al wat de natuur vertoont en zich voordoet aan de blik, beweegt zich de geest. (Lucretius)

Goden bestaan, dat heb ik altijd gedacht en daar blijf ik bij; maar dat zij voor ons zouden zorgen maakt niemand mij wijs. (Ennius)

O, Zeus, wat ik van u weet, is alleen maar hoe u heet. (Euripides)

Tot hoeveel euvelheden heeft de godsdienst aangezet? Vaak brengt hij zelf heiligschennis en misdaden voort. (Lucretius)

Wij lijden aan het kwaad van een te lange vreedstijd: wreder dan oorlog stort weeldezucht ons in het verderf. (Juvenalis)

Je kunt heel wat beter kalm de bevelen naleven dan het bestuur van het land op je willen nemen. (Lucretius)

-
Rede en wijsheid nemen onze zorgen weg, niet het huis aan zee met een weids uitzicht. (Horatius)

-
Zelfs in stilzwijgen schuilt soms een welsprekend verzoek. (Torquato Tasso)

-
Meng je wijsheid met een tikkeltje onverstand. (Horatius)

-
Als we de rust niet in onszelf kunnen vinden, heeft het geen zin hem elders te zoeken. (La Rochefoucauld)

-
Wij kunnen de zon net zo min als de dood strak aankijken. (La Rochefoucauld)

-
Iedereen klaagt over zijn geheugen, niemand over zijn verstand. (La Rochefoucauld)

-
Het lot geneest ons van gebreken die ons verstand niet kan genezen. (La Rochefoucauld)

-
In vriendschap en liefde zijn we vaak gelukkiger door wat we niet, dan door wat we wel weten. (La Rochefoucauld)

-
Het is een vorm van geluk als we beseffen tot hoeveel ongeluk we zijn voorbestemd. (La Rochefoucauld)

-
Ons verstand zet ons er soms toe aan ons als gekken te gedragen. (La Rochefoucauld)

Soms doen zich in het leven onverwachte situaties voor waaruit iemand zich alleen kan redden als hij een beetje gek is. (La Rochefoucauld)

-

Wij zeilen de haven uit, en land en steden wijken terug. (Vergilius)

-

Oude mensen geven vaak goede raad omdat ze niet meer in staat zijn het slechte voorbeeld te geven. (La Rochefoucauld)

-

Kom, pluk de genoegens, ons is niets dan dit leven: straks ben je as, een schim, enkel een mare. (Persius)

-

Ik bedrink me, strooi bloemen in het rond, en als men mij voor gek verslijt: mij worst. (Horatius)

-

De praal van begrafenissen komt eerder voort uit ijdelheid van de levenden dan uit eerbied voor de doden. (La Rochefoucauld)

-

Montaigne: Het goede in Montaigne kun je je alleen met moeite eigen maken. Wat niet goed is – en dan denk ik niet aan de ethische kant – had in een oogwenk verbeterd kunnen worden, als ze hem er op attent gemaakt hadden dat hij teveel verhalen opdist en het teveel over zichzelf heeft. (Blaise Pascal)

--o--

Proloog

De nu volgende vertelling wordt - als inleiding op het middenstuk - gedaan door Bram die op vijfjarige leeftijd aan acute leukemie overleed.

-o-

De daarop aansluitende novelle waarin Brams zusje Erika de hoofdrol vervult, beschrijft dezelfde periode en daarop volgende jaren, waarvoor de naweën van Brams dood voor haar en de overige gezinsleden het décor vormen.

-o-

Na de novelle volgt nog het verslag van een min of meer rituele afsluiting die – wie weet – de ruimte vulde die ontstond nadat van een officiële begrafenis of crematie was afgezien. Het was goed.

-o-

Bram

Ik ben er, waar ik ook ben.

Het onwezenlijke van de toestand waarin ik me nu bevind: ik knijp mezelf in een arm en voel dat ik er ben, maar niet zoals ik er ooit was. Zit ik nog aan het infuus? Ben ik moe? Was het mijn arm wel waar ik zojuist mijn vingers in zette? Ik herken wel iets, zoals je je personen en soms ook plaatsen uit een droom herinnert. Dichtbij en tegelijkertijd op afstand. Wat gebeurt er om me heen? Hoor ik hierbij?

-o-

Een gedroomd oord was het, waar ik – in werkelijkheid – nooit één voetstap gezet heb. Mijn ouders vonden het een te bedreigende plek om er met mij heen te gaan. Het moet in mijn verbeelding wel een bekoerende plaats geweest zijn waar in het halfduister vele tientallen knipperende en verspringende lichtjes in bonte kleuren – samen met het permanente geluidsdécor van gemengde muzieklanken en vrolijk publiek met spookachtig beschaduwde gezichten – mijn verlangen naar de kermis steeds meer aanwakkerden, terwijl de kansen op een daadwerkelijk bezoek alleen maar afnamen.

Hoe ik zo goed weet hoe het er daar uitzag?

Mijn zus vertelde me erover. Als mijn ouders me

voor periodieke opnamen, onderzoeken, lumbaal-puncties en wat dies meer zij naar het ziekenhuis vergezelden, werd zij bij kennissen of vrienden ondergebracht die dat arme meisje dan een onvergetelijke tijd wilden bezorgen. Zij in de schemer naar de kermis en ik – schreeuwend op mijn buik – ontdaan van een portie ruggenmergsvocht. Witte bloedcellen tellen om vast te stellen hoe lang ik nog mee kon.

Van sommige kermisattracties waarvan ze me vertelde, heb ik zulke heldere beelden gevormd dat ik die in mijn hoofd zie afspelen als in een straatpoppenkast, met geluid. Zou het gebrek aan bepaalde bloedbestanddelen in een mensenlijf tot verbetering van de werking van zintuigen leiden? Ter compensatie? God mag het weten maar ik weet nu dat die het ook niet weet.

Het meest fascineerden me verhalen over de ‘steile wand’, een attractie die zich afspeelde aan de binnenzijde van een huizenhoge regenton. De open bovenzijde ervan was rond de omtrek voorzien van een tribune met uitzicht op de zanderige bodem. Vanuit het midden liep die geleidelijk op naar de verticale houten binnenzijde. De motorrijders in de ‘ton’ reden eerst wat rondjes op het zand maar stuurden als ze voldoende snelheid hadden hun brullende machines in de richting van de steile wand en vervolgden daar hun rondes, als vliegen tegen de glazen binnenwand van een lege appelstrooppot. Ze gingen, werd me verteld, soms zó snel en hoog dat het publiek vreesde dat ze er over de rand heen úit zouden vliegen en in het avond-

duister voorgoed uit het zicht verdwijnen. Alleen de gedachte eraan bezorgde me rillingen van opwinding. Als ik ooit zelf zóiets zou kunnen zien! Voorlopig deed ik het met de verhalen waarvan ik verzadigd was en die ik probeerde zo levendig mogelijk op te roepen als de hematologen weer eens met me aan de gang gingen.

-o-

Het is overigens vandaag alweer eenenvijftig jaar geleden dat ze hun pogingen voorgoed staakten.

November, altijd al een rotmaand geweest.

Waar het de bedoeling was om half januari op het wereldtoneel te verschijnen, bepaalde het noodlot een andere datum voor me: 30 november. Eén dag later zou al heel anders geklonken hebben. Decémber immers: klokgelui en vuurwerk, Sinterklaas, kerstkransjes en oliebollen... kortom: feest! Maar mijn maand is afgescheept met andere steekwoorden: zwaarte en mist, duisternis en wanhoop, vallende bladeren, droef- en mistroostigheid.

Mijn oude – wat is oud hier? – vriend aan gene zijde zit nog steeds te broeden op een vervolg van zijn eerste gedicht dat hij aan die klotemaand wijdde, maar vindt hier de juiste woorden niet meer.

Nou ja, laat ik niet al te negatief zijn. Ik had het zojuist al over de compensaties. Je kunt in een korte periode best ook plezier hebben. Het wordt dan zó verdicht en geconcentreerd toegediend dat het daarvoor wel langer lijkt aan te houden.

Hoe dat dan werkt met zuigelingen die niet ouder dan enkele uren of dagen worden? Wie weet beleven zij aan één of twee borstvoedingen al zoveel lust dat ze daarna het idee hebben dat het leven uit niet meer bestaat dan dát: lurken, een boer laten en weer afscheid nemen, prachtig toch! Had de schepper het daarbij maar gelaten, denk ik soms, maar nee, het moest anders. Hij werd meer de opschepper die de deur naar ongekende genietingen voor ons op een kier zette, ons gouden bergen beloofde, maar pas nádat in de loopgraven van het leven alle misère tot in het beenmerg van ons lijf was ingevreten. Dán volgde de beloning, die niet volgde.

Maar ja, zie de Amerikaan wiens onderlijf vanaf zijn middel geamputeerd was en waarvan ik me een foto herinner. Die man, zittend op zijn middenrif, verklaarend dat er toch veel was om dankbaar voor te zijn. Wij zijn bijzondere creaturen.

Ook uit overlevering herinner ik me een violist die in een aftandse invalidenwagen op een vaste plek onder een halfduister spoorwegviaduct in de Haarlemse Jansstraat zijn klagelijke tonen aan een schuw publiek prijs gaf. Iedereen snelde met afgewend hoofd voorbij om aan ongewenste associaties te ontkomen. Wie wilde de geschiedenis van die man kennen of onderzoeken of de man ook kon spreken en waaróver dan?

Hoe was hij daar terechtgekomen? Haalde hij met zijn droevig stemmend gejammer dat me aan de sfeer van een Carceri-prent van Piranesi – die ik overigens wél zelf gezien heb – herinnerde, niet eerder huive-

ring dan mededogen in de voorbijgangers naar boven? Misschien is er zelfs publiek geweest dat de voorkeur gaf aan een omweg via de Kruisstraat om de confrontatie met hem te ontlopen.

Wat er onder de Schotse ruit waarmee hij zijn onderlijf bedekt had schuilging, bleef verleidelijk prikkelend. Had hij zijn benen nog? Had hij een vrouw die hem daar elke ochtend – wie weet hoe vroeg – tegen die smerige scheidingswand tussen snelverkeer en voetgangers stalde?

Had hij kinderen misschien? Waar waren die trots op? Op zijn zelfgemaakte viool? Op de fluweelzachte stem waarmee hij ze verhalen vertelde over zijn leven vóór zij er waren? Over oorlog, liefde en dood?

Zijn luchtwegen en longen moeten er uit hebben gezien als beroete schoorstenen die jaren niet geveegd zijn. Raspend van benauwdheid heeft hij daar zijn dagen gesleten en al die passanten een schichtige blik op hun eigen angsten geboden. Zelf zal hij zich misschien met gesloten ogen hebben voorgesteld dat hij op het podium van het Haarlemse Concertgebouw soleerde. Neem mensen bijna alles af. Van wat ze overhouden, bouwen ze een fort.

Hoe velen dragen dát monument van lijden en verzet na al die voorbije decennia nog in hun hart?

-0-

Nog een herinnering, nu aan een gebeurtenis waarin het publiek heel wat meer geïnteresseerd was, is die

aan een vrolijk opstootje op de hoek van de Floresstraat en de Rijksstraatweg, ook in Haarlem.

Daar had een zichzelf ‘boeienkoning’ noemende man zich midden op een breed trottoir van zijn overkleding ontdaan en wist – eenmaal in gymnastenkleidij – vervolgens door opzichtig met zijn spierballen te rollen menig voorbijganger tot stilstand te verleiden. Al snel was hij het middelpunt van een dikke haag mensen die zijn gespierde kunsten wel waardeerden en in de verwachting nóg meer te zien alle haast hadden afgelegd. Hij verzocht wat potige kerels uit het publiek hem met touwen en andere knevelmiddelen die hij al had klaargelegd, zó te boeien en omwikkelen dat het overige publiek het verschil tussen hem en een flinke rollade niet meer zou zien. Onder enthousiasmerende uitroepen van de omstanders kweten die mannen zich fanatiek van hun taak. Wel bedong de man dat ze zijn armen vrij zouden houden. Als compensatie daarvoor mochten ze wel zijn handen achter zijn rug in de boeien slaan. Er werd zwaar ademend aan touweinden getrokken en er werden drie- en viervoudige knopen gelegd. De boeienman kronkelde, zuchtte en steunde, protesteerde en beklagde zich bij de omstanders. Alles tevergeefs: hij was het Michelinmanneltje.

Met een benard gezicht verklaarde hij met luide stem dat hem zoiets als hier, vandaag, niet eerder overkomen was en dat hij er niet zeker van was of het hem dit keer zou lukken zichzelf te bevrijden. Om hem echter aan te moedigen het toch te proberen ver-

zocht hij het publiek om de als bedelnap opgehouden pet van de jongen die hem altijd vergezelde flink te vullen. De aanblik en het geluid van klinkende munt hadden hem ook in het verleden al eens reuzenkracht verschaft, zei hij. Misschien zou het weer lukken. Zo niet, dan wilde de jongen de kring gerust nog eens langsgaan, niet om de geldstukken er weer uit te laten halen, maar om er nog iets bij te laten doen. De omstanders joelden, sommigen zwaaiden met hun opnieuw getrokken beurs en drongen aan op de ontknoping. Pas toen de zwaarbeladen pet, aan de klep vastgehouden, door het gewicht vervormd was tot een overvolle uier, werd om stilte verzocht. De jongen legde de pet voor de voeten van zijn baas, diepte uit een rugzak een trommeltje met twee stokjes op en verzocht om stilte. Toen alles in positie was, produceerde hij een huiveringwekkende roffel – zoals ooit op de ‘Place de la République’ voordat er een kop ging rollen – het publiek viel stil, de handboeien kletterden achter de rug van de ‘boeienkoning’ op de keitjes en na wat schudden en kronkelen gleden de touwen van zijn lijf alsof ze een overmaatse overall waren geweest. Een luidruchtig eerbetoon was zijn deel. Toen ging het publiek tevreden zijns weegs.

-o-

Waar legt een mens eer mee in?

De motorrijders in hun gewatteerde dikke leren vesten op hun lawaaispuwende motoren wisten het.

Ze presenteerden zich als niets vrezende duivels die als het moest het hemelruim zouden bestormen. Gezwollen en toch vederlicht, kijk hoe ze als vliegen tegen de wand kleven.

Ook de boeienkoning kende het kunstje om mensen te overmeesteren. Blaas je op, maak je zo dik mogelijk, adem in en adem in en alleen uit als het nodig is, om een onwereldse schreeuw te produceren of om je touwen als een te ruim zittend vel van je af te schudden.

Zwellen en lawaai maken. Zijn zij echt de leermeesters van populaire politici geweest? En nog?

En de violist, schriel en onopvallend in het halfduister, eerder afkeer dan aandacht wekkend met een smachtende quasi-viool, is hij het rolmodel van de mislukkeling? Ik weet het nog niet. Vraag het hun kinderen.

-0-

Het uitzicht vanuit mijn bed op een singel waarin 's morgens de laagstaande zon vaak wat schittering te weegbracht. Soms was de zon weg, het water grijs en de identieke dakvensters in een huizenrij aan de overkant van de singel werden dan in het licht golvende maar grauwe oppervlak wazig weerspiegeld. Ze leken op geschutpoorten in een verdedigingswal. Als ik die maar lang genoeg fixeerde, smolten werkelijkheid en verbeelding samen en zag ik tenslotte uit die zwak oplichtende vierkanten duidelijk kanonlopen steken.